

ІНСТИТУЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СВІТОВОГО РИНКУ ЗАЛІЗОРУДНОЇ СИРОВИНИ: ВИСНОВКИ ДЛЯ УКРАЇНИ

Т. О. Власюк

Залізна руда – один з найважливіших видів мінеральної сировини. За обсягами видобутку вона поступається лише вугіллю та нафті. Обсяг видобутку й виробництва товарних залізних руд для виплавки чавуну й сталі у світі становить понад 1,9 млрд. т на рік, близько половини з них надходить у міжнародну торгівлю. Щорічний оборот залізорудної сировини (ЗРС) на світових ринках перевищує 19 млрд. дол. США.

Україна є одним з основних гравців цього ринку. Продукція українських гірничорудних підприємств у значних обсягах постачається в Східну Європу та Китай, що стимулює вплив валютних надходжень до національної економіки.

Необхідною складовою успішної участі країни в цьому ринку є діяльність державних інститутів, спрямована на забезпечення покращення загального стану галузі. У кожного зі світових лідерів міжнародної торгівлі ЗРС є власні схеми та методи впливу на діяльність гірничорудних підприємств як на власній території, так і поза її межами. Вивчення діяльності цих країн у сфері інституційного забезпечення галузі та оптимізація їхнього досвіду для України є важливим завданням для підвищення національного експортного потенціалу, що і зумовлює актуальність обраної для дослідження проблематики.

Метою статті є: аналіз світового досвіду у сфері інституційного забезпечення ринку залізорудної сировини, вивчення схем та методів регулювання ринку на державному та міждержавному рівнях та оптимізація їх для України з метою

підвищення національного та експортного потенціалу галузі.

Виклад основного матеріалу дослідження. На функціонування ринку залізорудної сировини безпосередньо впливають як державні, так і недержавні структури. Державні структури, як правило, вирішують питання управління національною залізорудною галуззю, а недержавні (міжнародні чи національні) здебільшого беруть участь у виробленні загальних правил гри на світовому ринку залізорудної сировини.

Державні інститути управління залізорудною галуззю

Характер управління залізорудною галуззю на національному рівні фактично визначається структурою власності залізорудних комбінатів. У тих країнах, де залізорудні компанії знаходяться у державній власності, держава має більше важелів впливу на їх діяльність і може безпосередньо керувати ними, у країнах, де підприємства перебувають у приватних руках, держава може використовувати непрямі методи впливу – через регулювання законодавства, фінансові методи тощо.

Розглянемо досвід управління залізорудною галуззю в Бразилії, Австралії, Індії, РФ і Швеції. Ці країни є світовими лідерами з виробництва ЗРС, на частку яких припадає понад 70% світового виробництва. Критеріями вибору цих країн для дослідження стали такі особливості:

**Власюк Тарас
Олександрович** –
аспірант Інституту
світової економіки та
міжнародних відно-
син НАН України

Бразилія й Австралія – світові лідери з виробництва ЗРС, що динамічно розвиваються та нарощують виробничі потужності;

Індія – країна, в якій держава відіграє важливу роль в управлінні залізорудним сектором;

Швеція має найбільше виробництво ЗРС в Європі (88% європейського видобутку ЗРС) та входить до складу ЄС. Останній чинник та прагнення України наблизитися до європейських структур роблять логічним вивчення законодавства та досвіду управління в цій країні;

РФ і Україна мають однаковий техніко-технологічний рівень виробництва, протягом тривалого часу залізорудні галузі обох країн розвивались в єдиному комплексі.

Основні положення, що регулюють використання мінеральних ресурсів в **Бразилії**, визначено Федеральною Конституцією (від 5 жовтня 1988 р.) та поправках до Конституції (№ 6, 9 від 15 серпня 1995 р.).

Відповідно до Конституції, мінеральні ресурси є власністю Федерального уряду і можуть бути розвідані та видобуті тільки за дозволом уряду громадянами Бразилії або компанією, що зареєстрована відповідно до бразильського законодавства та має центральний офіс і адміністрацію в Бразилії. Власник землі, а також штати, федеративні райони та муніципалітети мають отримати компенсацію за видобуток мінералів, що належать до їх території. Організація, що займається видобутком мінеральних копалин, має відновити збитки доквіллю відповідно до технічного плану, розробленого державною агенцією. Концесія на пошукові роботи та видобуток не може бути передана без попередньої згоди Уряду.

Регулювання пошуком та видобутком корисних копалин в Бразилії здійснюється за Гірничим кодексом від 1967 р. (Mining Code). Він класифікує поклади та рудники, визначає вимоги та умови для отримання дозволів, концесій, ліцензій, права та обов'язки власників прав на видобуток, регулює діяльність з передачі, конфіскації, анулювання прав на видобуток, наглядає за гірничими роботами компаній.

Відповідно до бразильського законодавства, є кілька систем дозволів на проведення гірничих

робіт: система дозволу на пошукові роботи; система концесії на гірничі роботи; ліцензійна система; система муніципального видобутку; система видобутку малими підприємствами.

Також Гірничий кодекс визначає права та повноваження державної організації, що регулює гірниче виробництво, – Національного департаменту гірничого виробництва (НДГВ), що входить до структури Міністерства видобувної промисловості та енергетики.

Монополістом на ринку ЗРС Бразилії є компанія CVRD (VALE). Держава припинила бути впливовим гравцем на ринку ЗРС, коли у 1997 р. приватизувала компанію CVRD (VALE). Ця компанія є мультинаціональною зі значною часткою іноземних інвесторів, тому вплив держави на її функціонування доволі обмежений. Більше того, CVRD (VALE) має власний флот, залізницю і порти, а отже, є самостійною у проведенні власної транспортної політики.

Міністерство видобувної промисловості та енергетики відповідає за управління, координацію та формулювання державної політики в галузі видобутку мінералів корисних копалин. До його структури входить урядова регуляторна установа – Національний департамент гірничого виробництва (НДГВ). Його завдання – планування та сприяння пошуковим і видобувним роботам корисних копалин, нагляд за геологічними та технологічними дослідженнями, а також контроль за видобувними операціями на всій території Бразилії, відповідно до законодавства. Крім НДГВ, у структурі Міністерства є ще два органи – Секретаріат гірничої та металургійної промисловості, що виробляє і координує політику за секторами галузі та надає консультативні послуги, та Геологічна служба Бразилії, що відповідає за підготовку та поширення основної геологічної інформації. Крім прямого адміністрування видобувної діяльності, держава створює податкові стимули як на загальнодержавному рівні, так і на рівні штатів, що впливають на роботу видобувного сектору.

Основний закон, що регулює видобувну діяльність в **Австралії**, – це Закон про видобувну діяльність (Mining Act, 1981). Відповідно до нього, всі корисні копали є власністю штату Західна Австралія.

В Австралії видають такі дозволи на проведення гірничих робіт:

- 1) ліцензія на розвідувальні роботи;
- 2) ліцензія на пошукові роботи;
- 3) лізинг (оренда) земельної ділянки для видобутку;
- 4) загальна ліцензія;
- 5) змішана ліцензія;
- 6) ліцензія на утримання ділянки.

Умови надання ліцензії на розвідувальні/пошукові роботи, утримання ділянки:

ліцензіат має повідомити Міністерство про виявлення всіх мінералів, що становлять економічний інтерес;

шкоду, заподіяну довкіллю в зоні пошукових робіт, має бути ліквідовано.

Власник ліцензії на пошукові/розвідувальні роботи має преференційне право на отримання оренди земельної ділянки або ліцензії на загальні цілі (загальної ліцензії), на якій він веде розвідувальні/пошукові роботи, якщо він виконує умови договору та термін дії ліцензії ще не вичерпався.

Власники ліцензій на розвідувальні та пошукові роботи, ліцензії на утримання ділянки та права на оренду ділянки для видобутку мають надати річний звіт про операційну діяльність щорічно до Департаменту промисловості та ресурсів.

Найбільшими залізородними підприємствами Австралії є Rio Tinto та BHP Billiton, що, як і CVRD (VALE), є мультинаціональними і мають активи в інших країнах. Їх акції присутні на головних фондових біржах світу. Держава не може здійснювати прямий вплив на діяльність таких корпорацій, оскільки будь-яке державне втручання негативно впливає на ціну акцій та капіталізацію корпорацій. Вплив держави можливий через законодавчу політику, нагляд за додержанням соціальних стандартів, безпеки праці та охорони здоров'я, охорони довкілля тощо. Державним агентством, що опікується розвитком промисловості, є *Департамент промисловості та мінеральних ресурсів штату Західна Австралія*.

В Індії законодавчим документом, що регулює гірничорудну діяльність, є Закон про видобуток та корисні копалини (Mines and Minerals Act, 1957). Він передбачає, що будь-яка пошукова або видобувна діяльність не може відбуватися без відповідної ліцензії на пошукові роботи або договору оренди землі на видобувні роботи.

Уряд має право вимагати від відповідного уряду штату дострокового зупинення дії ліцензії на пошукові роботи чи договору оренди землі або власноруч ухвалити таке рішення, якщо, на думку уряду, ці роботи можуть завдати шкоду довкіллю, загрожувати здоров'ю людей чи потенційно руйнуванню будинків, пам'яток, інших конструкцій.

Уряд видає дозвіл на ведення розвідувальних робіт, ліцензію на ведення пошукових робіт та укладає договір оренди тільки за умови, що:

- 1) фізична чи юридична (всі члени компанії (асоціації)) особи є громадянами Індії;
- 2) особа задовольняє іншим визначеним умовам.

Закон забороняє видавати дозволи, ліцензії та договори про оренду на території, які забруднені або складаються з кількох частин, за винятком коли уряд вважає, що це відповідає інтересам видобутку певних мінералів.

В Індії є 213 підприємств з видобутку залізної руди. З них 34 належить до публічної форми власності, і на їх частку припадає близько 60% виробництва руди країни. Найбільші підприємства залізородної промисловості – Національна корпорація з видобутку мінералів (National Mineral Development Corporation), залізородна компанія Кудремук (Kudremukh Iron Ore company) та видобувна компанія Ориса (Orissa Mining Corporation).

Регулювання гірничорудної галузі в Індії здійснюють такі структури:

Міністерство сталі. Воно підпорядковує 10 найбільших компаній країни, мета – розвиток металургійної галузі як єдиного комплексу з урахуванням національних інтересів та інтересів усіх виробників. Головні обов'язки:

- координація та планування розвитку та росту гірничорудних та сталеливарних підприємств

країни як державного, так і приватного сектору;

- формулювання виробничої, цінової, збутової, експортно-імпоротної політики стосовно руд, сталевих виробів, феросплавів та вогнетривів;
- розвиток сировинних виробництв – залізної, марганцевої та хромової руди, вогнетривів, що використовують у сталеливарному виробництві.

Міністерство видобувної промисловості. Здійснює керівництво видобутком усіх мінералів, видобуток та металургію кольорових металів, і нагляд за виконанням Закону про видобуток та корисні копалини (1957 р.).

Індійська геологічна служба (ІГС). Відповідає за оцінку геологічних та регіональних мінеральних ресурсів країни. Сфера діяльності включає наукові дослідження та пошуки покладів корисних копалин. Іншим напрямом роботи ІГС є укладання геологічних карт покладів корисних копалин. ІГС також розробляє нові методи розвідки корисних копалин.

ТОВ Корпорація з видобутку мінералів. Державна компанія, що займається розвідувальними роботами мінералів/руд.

Індійське Бюро гірничорудної промисловості. Національна організація в структурі Міністерства гірничорудної промисловості, що займається розробкою мінеральних ресурсів країни. Виконує регуляторні функції, а саме – нагляд за виконанням Закону про видобуток та мінерали, Положення про концесію (1960 р.), Положення про консервацію та розвиток (1988 р.) та Умовами охорони довкілля (1988 р.).

У Швеції нині всю видобувну діяльність регулює Закон про корисні копалини (1992 р.), що замінив Акт про ведення видобувних робіт (1974 р.) та Акт про певні мінеральні поклади (1974 р.). Щоб вести розвідку корисних копалин, необхідний дозвіл на розвідку та дослідження, для видобутку – концесія на видобуток.

Для іноземних громадян немає додаткових обмежень для отримання права на розвідку або концесії на видобуток порівняно зі шведськими громадянами. Тим не менш, видобуток копалин має відбуватися через зареєстрований шведський філіал.

Збитки та шкоду від вторгнення, викликані пошуковими роботами, має компенсувати власник дозволу на пошук або концесії.

Монополістом з видобутку залізної руди є компанія ЛКАВ, яка перебуває в державній власності. ЛКАВ контролює Міністерство промисловості, зайнятості та кооперації. Інструменти, що використовує уряд для розвитку видобувного сектору, – це Шведська геологорозвідувальна служба, Гірничий інспекторат та Закон про корисні копалини.

Шведська геологорозвідувальна служба. Урядова організація, що опікується питаннями геології та корисних копалин. Займається дослідженнями, підготовкою документів та інформації щодо покладів корисних копалин, підземних вод та ґрунту.

Гірничі інспекції регулює питання, пов'язані із Законом про корисні копалини. Її головним завданням є оцінка заявок, видача дозволів на проведення пошукових і видобувних робіт та нагляд за додержанням Закону про корисні копалини. Надає інформацію видобувним компаніям, власникам землі, громадськості, муніципалітетам тощо.

Російська Федерація. Ринок залізорудної сировини Росії поділений між основними вертикально-інтегрованими металургійними концернами. Усі гірничо-видобувні підприємства галузі свого часу було приватизовано металургійними компаніями, власники яких намагалися забезпечити свої меткомбінати надійними джерелами залізорудної сировини. Це дає їм можливість проводити незалежну сировинну політику.

Головні залізорудні активи РФ належать таким групам:

Северсталь-груп («Карельський обкотиш» (Костомукшський ГЗК), Оленегорський ГЗК);

Евразхолдинг (Високогорський гірничо-збагачувальний комбінат, Качканарський гірничо-збагачувальний комбінат «Ванадій», Євразруда (Таштагольське РУ, Казське РУ, Шерегешське РУ, Гур'євський рудник, Абагурська агломераційно-збагачувальна фабрика, Абаканське РУ, Тейський рудник, Ірбінське РУ, Мундибашська збагачувальна фабрика));

Новолипецький металургійний комбінат (Стойленський ГЗК, Комбінат «КМАРуда»);

Металоінвест (Михайловський ГЗК);

Газметалпроект (Лебединський ГЗК);

Мечел (Коршуновський ГЗК);

«ЄвроХім» (Ковдорський ГЗК).

Потоки залізорудної сировини в РФ здійснюються переважно в межах «своїх» корпорацій: підприємства «Северсталь-груп» постачають сировину на ВАТ «Северсталь» (Череповецький МК); Євразхолдингу – на Нижньотагільський МК; Західно-Сибірський МК та Ново-Кузнецький МК, Стойленський ГЗК та «КМАРуда» – на НЛМК; Михайлівський ГЗК – на «Уральську Сталь»; Лебединський ГЗК – на Оскольський електрометалургійний комбінат; Коршуновський ГЗК – на Челябінський МК, інші комбінати – «Мечел».

Таким чином, всі ГЗК знаходяться у приватній власності металургійних корпорацій, і держава не може впливати на розподіл поставок ЗРС. Зауважимо, що в Росії немає практики «балансових» нарад, на яких, подібно до України, Міністерство промислової політики встановлює графік поставок ЗРС на меткомбінати. Отже, важелі регулювання галузі, що залишаються в руках держави – це тарифна політика (залізничні перевезення, експортне/імпортне мито), контроль за дотриманням антимонопольного законодавства та політика у сфері надкористування. Державними органами, що регулюють ці напрями, є Федеральна служба по тарифах у віданні Міністерства промислового розвитку та торгівлі, Федеральна антимонопольна служба та Федеральне агентство з надкористування у віданні Міністерства природних ресурсів РФ.

З огляду на вищезазначене, політика в Росії щодо залізорудної галузі не має системного характеру і може визначатися як «управління по відхиленнях». На думку російських аналітиків, держава намагається вести в гірничо-металургійній галузі «середньозважену» політику, що не має пріоритетів ні стосовно ГЗК, ні щодо металургійних комбінатів. Однак очевидно, що ця політика перебуває під впливом металургійних та гірничих лобі.

Основні напрями, за якими здійснюється державне управління залізорудною галуззю у вищезазначених країнах, узагальнено наведено в таблиці.

Роль недержавних об'єднань у регулюванні світового ринку залізорудної сировини

До ключових гравців на світовому ринку залізорудної сировини належать Європейська Асоціація видобувних галузей (Euromines), Шведська асоціація шахт, виробників сировини та металу (ШвеМін), Асоціація країн – експортерів залізної руди, Асоціація експортерів мінеральних руд Гоа (Індія), Австралазійський інститут гірництва та металургії (Австралазія – регіон, який охоплює Австралію та острови, що межують з нею – Нову Зеландію, Нову Гвінею та частину Індонезії).

Європейська Асоціація видобувних галузей (Euromines). Euromines є представником видобувної галузі в Європі. Її головна мета – захист інтересів галузі та підтримка стосунків з Європейськими інституціями на всіх рівнях. Також Euromines надає послуги своїм членам у роз'ясненні політики ЄС та служить центром обміну інформації та кооперації підприємств галузі у Європі.

Euromines включає дев'ять національних видобувних організацій, шістнадцять компаній та п'ять асоційованих членів, представляє великі та малі компанії та їх дочірні компанії в Європі та інших частинах світу. Організація знаходиться у Брюсселі та проводить збір членів двічі на рік. Її робочі групи та комітети зустрічаються регулярно впродовж року. Основними напрямками функціонування Euromines є охорона довкілля, безпека праці, досліди та розвиток виробництва, обмін інформацією та міжнародне співробітництво.

Оскільки Euromines включає організації, що функціонують або мають інтереси за кордонами Європи, вона активно співпрацює з іншими міжнародними організаціями. Euromines є членом Міжнародної ради гірничорудної галузі (International Council of Mining & Metals).

Шведська асоціація шахт, виробників сировини та металу (ШвеМін). У 2003 році було

Основні напрями державного управління залізорудною галуззю

Вид діяльності	Бразилія	Австралія	Індія	Швеція	РФ
Органи управління	Міністерство видобувної промисловості, включаючи: 1. Національний департамент гірничого виробництва (НДГВ) 2. Секретаріат гірничої та металургійної промисловості 3. Геологічна служба	Департамент промисловості та мінеральних ресурсів штату Західна Австралія, включаючи: 1. Відділ мінералів та прав власності 2. Відділ збору роялті 3. Геологічна служба штату 4. Відділ охорони довкілля 5. Відділ нагляду за охороною праці	1. Міністерство сталі, включаючи Департамент сталі 2. Міністерство видобувної промисловості 3. Міністерство комерції та промисловості	Геологорозвідувальна служба Швеції, що включає Гірничий інспекторат	1. Міністерство природних ресурсів (МНР) через Федеральне агентство з надрокористування 2. Міністерство промислового розвитку та торгівлі через Федеральну службу по тарифах
Збирання, систематизація та оприлюднення геологічної інформації	Геологічна служба	Геологічна служба штату	Міністерство видобувної промисловості	Геологорозвідувальна служба	
Контроль та надання дозволів на розвідку та видобуток	НДГВ	Відділ мінералів та прав власності	Міністерство видобувної промисловості	Гірничий інспекторат	За рішенням конкурсних комісій МНР
Ведення баз даних щодо пошукових та видобувних робіт	НДГВ	Відділ мінералів та прав власності	Міністерство видобувної промисловості	Геологорозвідувальна служба	
Контроль за виконанням гірничого законодавства	НДГВ	Відділ мінералів та прав власності	Міністерство видобувної промисловості	Гірничі інспекція	Федеральне агентство з надрокористування
Контроль за збором платежів	НДГВ	Відділ збору роялті	Міністерство видобувної промисловості	Інші організації	
Податкові пільги	Уряди штатів			---	
Охорона довкілля	Інші організації	Відділ охорони довкілля	Міністерство видобувної промисловості	Геологорозвідувальна служба	
Охорона праці	НДГВ	Відділ нагляду за охороною праці	Міністерство видобувної промисловості	Інші організації	
Координація політики в рамках всього гірничо-металургійного комплексу	Секретаріат гірничої та металургійної промисловості	---	Міністерство сталі	---	---

Вид діяльності	Бразилія	Австралія	Індія	Швеція	РФ
Планування виробництва	---	---	Міністерство сталі	---	---
Збутова та цінова політика	---	---	Міністерство сталі	---	Опосередковано через Федеральну службу по тарифах
Зовнішня торгівля	---	---	Міністерство сталі	---	Опосередковано через Федеральну службу по тарифах
Регулювання монополії на ринку	Міністерство юстиції через антитрастову установу Cade				Федеральна антимонопольна служба

прийнято рішення об'єднати зусилля політиків та роботодавців у видобувній галузі та створити Шведську асоціацію шахт, виробників сировини та металу. Було визначено такі сфери діяльності асоціації:

довкілля;

охорона праці та здоров'я;

енергетика;

видобувна діяльність та право доступу до надр;

підвищення освітнього рівня працівників (освіта та добір персоналу);

угоди з іншими спілками та асоціаціями;

моніторинг за дотриманням законодавства ЄС;

питання, пов'язані з виробництвом сталі.

Оскільки регулювання на рівні ЄС суттєво впливає на конкурентоспроможність шведської видобувної галузі, важливими функціями Асоціації є моніторинг за дотриманням законів та лобізм. Асоціація є активним членом Euromines. Від початку функціонування організації важливим напрямом її діяльності став перегляд національного закону про надрокористування, особливо пропозицій щодо роялті (плата за землю за використання надр) землевласникам та державі.

ШвеМін брала активну участь у розробці законодавства ЄС щодо відходів видобувної галузі та документів, які визначають управління

шламосховищами та відходами виробництва. ШвеМін є членом Georange – асоціації, що фінансує дослідницькі проекти в галузі геології та довілля. ШвеМін бере участь в обміні інформацією та координації лобістських акцій з іншими асоціаціями.

Асоціація країн – експортерів залізної руди. Створена у 1975 році урядами країн, що займаються видобутком та експортом залізної руди – Алжир, Австралія, Бразилія, Канада, Чилі, Індія, Ліберія, Мавританія, Філіппіни, Перу, Сьєра Леоне, Свазіленд, Швеція, Туніс та Венесуела. Згідно з договором, будь-яка країна, що має значні резерви залізної руди та загальні інтереси, може приєднатися до Асоціації, штаб-квартира якої розташована в Лондоні.

Метою створення Асоціації є:

- сприяння кооперації між країнами-членами з метою захисту інтересів в експорті залізної руди;
- забезпечення стабільного зростання торгівлі залізною рудою;
- допомога країнам-членам у забезпеченні прибутків від видобутку, збагачення та продажу руди для збільшення експортної виручки і поліпшення умов торгівлі;
- сприяння економічному та соціальному розвитку країн-членів та подальшому розвитку видобутку і обробки залізної руди;

- забезпечення форуму для обміну інформацією та ефективними консультаціями з проблем, що стосуються експорту залізної руди для надання країнам-членам можливості вживати необхідні заходи.

Нині учасники Асоціації країн-експортерів залізної руди забезпечують 31% світового виробництва руди й володіють майже 20% її світових запасів.

Асоціація експортерів мінеральних руд Гоа (Індія). Гоа – невеликий штат на західному узбережжі Індії, однак на нього припадає близько 50% індійського експорту ЗРС. Асоціацію експортерів мінеральних руд Гоа було створено у 1963 р. для сприяння, підтримки захисту та збільшення експорту мінеральних руд з Гоа. Вона є основною організацією, що регулює експорт руди зі штату. Окрім того, це форум для обговорення загальної політики і розв’язання проблем видобувної галузі та ефективний засіб спілкування між її членами й урядами штату та країни.

Асоціація встановлює стандарти щодо якості руди, яка експортується, та стежить за якістю поставок, ціною та іншими параметрами. Увесь експорт походження з Гоа реєструють в Асоціації. Тут також збирають та публікують щомісячну та річну інформацію щодо виробництва та експорту мінеральних руд у світі.

Австралазійський інститут гірництва та металургії представляє інтереси підприємств, що займаються пошуком, видобутком та обробкою мінералів. Він налічує близько 7,5 тис. членів, серед яких світові лідери з видобутку залізної сировини – ВНР Billiton та Rio Tinto. Інститут був заснований у 1893 році з метою розвитку наукових досліджень та інжинірингу у видобувній галузі, а також полегшення обміну інформацією.

Пріоритетними напрямками його діяльності є:

- представлення професійних інтересів своїх членів перед державними органами, місцевими громадами, регуляторними та галузевими агентствами, роботодавцями;
- моніторинг питань, що стосуються зайнятості на підприємствах та шляхів покращення ситуації;

- сприяння виконанню членами Кодексу етики для поліпшення іміджу та громадської репутації Інституту;

- проведення конференцій та сприяння технічним публікаціям, що висвітлюють інформаційні потреби головних членів;

- видання книг, монографій та забезпечення електронної комунікації для висвітлення питань, що впливають на галузь.

Одним з наріжних каменів Інституту є зобов’язання всіх членів організації додержуватися Кодексу етики, що вимагає від них ставити на перше місце такі цінності, як добробут, здоров’я та безпека місцевої громади та суспільства.

Висновки

1. У питаннях геологорозвідки та контролю за видобутком руди всі країни мають власні системи державного управління через певні державні органи. Питання координації видобутку залізної руди з іншими видами металургійного виробництва інколи контролюють на рівні державних установ. Найбільше це стосується Індії, де значна частка як гірничорудного, так і металургійного виробництва належить державі. Елементи координації мають місце також у Бразилії, де досить розвинена металургія.

2. Питання збуту залізорудної продукції, а також зовнішньої торгівлі перебувають у полі зору державного управління в Індії. Опосередковано (через тарифну політику перевезень) на збут продукції впливають державні органи РФ. В інших випадках держава, як правило, не контролює безпосередньо збут, а також не прив’язує обсяги видобутку до обсягів виробництва сталі.

3. Недержавні організації є об’єднаннями підприємств (країн) – виробників залізорудної сировини, що представляють інтереси свої членів у стосунках з державними та вищими органами влади. Як правило, ці об’єднання, крім представницьких функцій та захисту інтересів своїх членів, виконують не типові для приватного бізнесу функції – охорона довкілля, праці, фінансування наукових досліджень, освіта, захист місцевих громад.

4. Недержавні організації у залізорудній галузі умовно можна класифікувати на міжнародні (Euromines, Організація країн – експортерів залізної руди) та національні (ШвеМін, Австралазійський інститут гірництва, Асоціація експортерів Гоа).

5. Повноваження недержавних організацій загалом подібні, однак є певні відмінності. Найширші повноваження серед недержавних організацій має Асоціація експортерів Гоа (Індія), яка регулює експорт руди з цього регіону, шведська ШвеМін опікується більше питаннями законодавства, Австралазійський інститут гірництва має представницькі функції та займається науковими дослідженнями.

У розвинутих країнах дедалі значнішу роль відіграє соціальна відповідальність промислових підприємств перед суспільством, яка включає зобов'язання видобувних підприємств з охорони довкілля, допомогу місцевим громадам, зайнятість місцевого населення, сприяння освіті, спонсорство тощо. Недержавні організації приділяють велику увагу цим цінностям, оскільки добра репутація компанії зменшує соціальне напруження в регіоні, допомагає організаціям ефективніше репрезентувати та вирішувати питання підприємств з державними органами влади.

В Україні видобувну діяльність регулює «Кодекс України про надра» (1994 р.) та «Земельний кодекс України» (2002 р.). Як і в РФ, основні залізорудні активи розподілено між різними фінансово-промисловими групами. Найбільшим власником такого роду активів є компанія «Метінвест», яка повністю контролює 4 гірничо-збагачувальних комбінати (КЗРК, ЦГЗК, ПівнГЗК, ІнГЗК) та володіє половиною ПівдГЗК. Серед інших компаній слід назвати такі: Арселор Міталл КР, який є власником двох видобувних підприємств ШУ ім. Артема та НКГЗК, холдинг Евраз Груп, якому належить підприємство «Суша Балка» та половина ПівдГЗК, та компанія Феррекспо, що володіє ПГЗК.

На державному рівні регулювання правовідносин у видобувній галузі здійснюють Кабінет Міністрів України, Міністерство охорони навколишнього природного середовища України, спеціально уповноважений центральний орган виконавчої влади з геологічного вивчення та

забезпечення раціонального використання надр, Державний комітет України з нагляду за охороною праці, Міністерство промислової політики України.

Отже, українська структура управління галузю практично цілком аналогічна до російської. Це обумовлено тим, що більшість підприємств з видобутку залізорудної сировини перебувають у приватній власності. При цьому металургійні компанії, які не мають таких активів, залежать від своїх безпосередніх конкурентів, що, в свою чергу, змушує їх шукати альтернативні джерела сировини за кордоном та призводить до відтоку валюти з України. Це чітко ілюструє сучасна ситуація на внутрішньому ринку: група ІСД, яка володіє двома потужними металургійними підприємствами, та меткомбінат ім. Ілліча змушені закуповувати сировину в РФ, що викликано неможливістю досягнення домовленостей з українськими виробниками сировини.

Практика доводить, що найбільшого успіху на ринку ЗРС досягають країни, які мають чітку систему планування і прогнозування, що є необхідною передумовою для ефективного ведення цього бізнесу. Для формування такої системи країна повинна мати значну кількість спеціалізованих науково-дослідних установ, консалтингових підприємств та аналітичних структур, які могли б проводити якісні та об'єктивні кон'юнктурні дослідження ринків. Необхідно також володіти системою інтервенцій на нові ринки шляхом надання вигідніших умов кінцевим споживачам шляхом оптимізації логістики та покращення цінових умов співробітництва. Важливим фактором є система збереження завойованих ринків через утворення тривалих партнерських зв'язків та постійне вдосконалення умов співпраці між виробниками та споживачами сировини. Це має бути передбачено у системі управління галуззю на основі координації державних і недержавних профільних організацій.

Більшості з вищеперелічених передумов в Україні немає. Позитивом є наявні партнерські взаємозв'язки та порівняно зручне логістичне сполучення з країнами Східної та Центральної Європи. Негативом – відсутність єдиної державної політики у сфері управління галуззю, розмаїття інтересів українських виробників ЗРС, недостатнє забезпечення виробників інформацією, мала кількість спеціалізованих

дослідницьких та аналітичних установ, зношеність основних фондів видобувних підприємств тощо.

Перед Україною стоїть завдання нарощування експортного потенціалу залізорудної галузі з метою залучення додаткових валютних надходжень до економіки країни. Для цього необхідно модернізувати структуру управління галуззю та знизити собівартість виробництва продукції шляхом оновлення основних фондів та впровадження нових досягнень в галузі науки та техніки. Необхідно також провести оптимізацію логістичних маршрутів шляхом оновлення річкового і залізничного транспорту та будівництва нових портів.

Потенційно це може призвести до збільшення частки України на ринку Китаю, який є найбільшим ринком ЗРС у світі, та до домінування України на ринку Східної Європи, основним конкурентом на якому є РФ.

З метою досягнення поставленої мети доцільно ініціювати створення єдиної великої компанії, до якої увійшли б всі найбільші виробники сировини. Формою власності такої компанії має бути корпоративне управління з середньою концентрацією капіталу, коли контрольний пакет акцій належить консорціуму компаній інвесторів. Новостворена компанія має забезпечувати:

- інноваційний шлях розвитку та структурну перебудову галузі;
- комплексне використання корисних копалин;
- впровадження нового обладнання світових стандартів;

- формування довготермінової геотехнологічної стратегії освоєння та збереження надр;

- реорганізацію та концентрацію наукового, технологічного та маркетингового потенціалу галузі.

У подальшому роль держави в управлінні галуззю має бути традиційною для ринкової економіки: стимулююче нормативно-правове регулювання, створення умов для розвитку і залучення інвестицій, контроль за екологічною безпекою, загальний нагляд за діяльністю галузевих підприємств тощо.

Джерела

1. *Веб-сторінка* Департаменту промисловості та ресурсів Західної Австралії. – www.doir.wa.gov.au
2. *Веб-сторінка* Департаменту сталі уряду Індії. – <http://steel.nic.in>
3. *Веб-сторінка* Геологічної служби Швеції. – <http://www.sgu.se/sgu/en/index.html>
4. *Веб-сторінка* Гірничої інспекції Швеції. – http://www.bergsstaten.se/index_e.htm
5. *Веб-сторінка* Національного департаменту гірничого виробництва Бразилії. – <http://www.dnpm.gov.br/enportal/conteudo.asp?IDSecao=168>
6. *Внутрішня інформація* компанії УПЕ.
7. *Кодекс* України про надра. Постанова Верховної Ради України № 133-94ВР від 27 липня 1994 р.
8. *Земельний кодекс* України // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2002. – № 3 – 4. – Ст. 27.
9. *Дробин Г.Ф.* Проблемы развития железорудной отрасли Украины / В кн.: Інноваційний шлях розвитку гірничо-металургійного комплексу. – Дніпропетровськ, 2003. – С. 104 – 110.